Aqil ABBAS

CIDIR DÜZÜ NİYƏ MÜQƏDDƏSDİR?

(Mehriban xanım Əliyevanın ad gününə)

Axırıncı dəfə Cıdır düzündə 91-ci ildə olmuşam. Üstündən 30 il keçir, yəqin bu gündən sonra Cıdır düzündə istədiyim vaxt olacam.

91-ci ildə niyə Şuşaya və Cıdır düzünə getmişdim, bu ayrı bir yazının mövzusudur, onu da ayrıca yazacam. Yəni sizi yormaq istəmirəm. Hərçənd ki siz də uzun yazıları oxumağı xoşlamırsınız və daha çox hansısa iki qadın müğənninin dodaq-dodağa öpüşməsi sizi daha çox maraqlandırır, nəinki Cıdır düzü.

Bəli, axırıncı dəfə 91-ci ildə Cıdır düzünə ayağım dəyib, Şuşaya silah-sursat aparmışıq.

Nə isə...

Təbii ki, insanların çoxunun Cıdır düzünün müqəddəsliyi, tarixiliyi haqqında məlumatı yoxdur. Çünki bu barədə az yazılıb, onu da

indiki nəsil oxumayıb. Mənim bu yazdığım yazını da uzaqbaşı 3-5 min adam oxuyacaq. Amma bunu yazmaq lazımdı, o 3-5 min adam üçün yazmaq lazımdı.

Mirzə Cəlil yazır ki,

sözünü o kəslərə de ki, onlar sənə qulaq asmır, ya hamamda yatırlar, ya da xoruz döyüşdürürlər və sair və ilaxır.

Şükürlər olsun ki, indi hamamda yatan yoxdur, çünki Operativ Qərargah hamamı qadağan edib, xoruz döyüşdürmək də yasaqdır. Deməli, bizim yazımızı heç kim oxumur.

Oxumasınlar, biz təkcə bu gün üçün yazmırıq, həm də sabah üçün yazırıq. Necə ki, Mirzə Cəlil, Haqverdiyev, Əli bəy Hüseynzadə, Əhməd bəy Ağayev, Ömər Faiq Nemanzadə yazıblar, oxumayıblar, amma bir əsr sonra onların yazdıqları bestseller olub.

Qayıdaq Cıdır düzünə

Dedim axı, axırıncı dəfə bu düzdə 91-ci ildə olmuşam. Allaha şükür ki, indi yollar açılıb və insanlar gedib Cıdır düzünü görür. Amma görən həmin Cıdır düzünə gedənlər hara getdiklərini bilirlərmi? Səmimi deyirəm, 90 faiz bilmir. Gedənlərin 90 faizi şəkil çəkdirməyə və sair və ilaxıra gedir və Cıdır düzü haqqında məlumatları yoxdur.

İndi mənim yazımı oxuyub deyəcəklər ki, bilirdik. Və əgər bilirsinizsə niyə indiyə qədər biriniz Cıdır düzünün tarixi bir məkan, muzey və müqəddəs bir yer olduğu haqqında bircə kəlmə yazmamısınız? Yazmısınızsa, göstərin görək.

Cıdır düzü həm tarixdi, həm muzeydi, həm də müqəddəs bir yerdi

Tarixdi ona görə ki, orda Pənah xan olub, İbrahim xan olub, Mehdiqulu xan olub, Məmməd bəy Cavanşir Batmanqılınc olub, Natəvan olub...

Cıdır düzündə Pənah xanın, İbrahim xanın, Mehralı xanın, Məmməd bəy Cavanşir Batmanqılıncın, Mehdiqulu xanın həm özlərinin, həm də atlarının ayaq izləri var.

Bir dəfə oxudum ki, Luvrda müəyyən yerləri qızıl çərçivəyə alıblar ki, Napoleonun bu yerlərə ayağı dəyib. Mən demirəm Cıdır düzündə də haralarısa qızıl çərçivəyə alaq ki, bura Pənah xanın özünün və yaxınlarının ayağı dəyib. Hələ bizdə o hiss yaranmayıb.

İnşallah, Şuşanın azad olunmasında verdiyimiz 3 min şəhidin bir gün ayaq izlərinin dəydiyi yer də belə müqəddəsləşə bilər.

Cıdır düzü adi düz deyil, yenə deyirəm, bir tarixdi, bir muzeydi və müqəddəs bir yerdi.

Burda Qarabağın igidləri at oynadıblar, cıdır keçiriblər, qurşaq tutublar, üzüyün halqasından ox keçiriblər.

Burda Qarabağın igidləri sevdikləri qızı gözaltı ediblər.

Burda Pənah xandan başlayaraq çox gözəl tədbirlər keçirilib. Həmin tədbirlərdə xanımlar da qalib igidlərə gözaltı baxıblar.

Qala camaatı burda "Yallı" gedib, Qala camaatı ən xoş günlərini burda keçirib. Bura Qala camaatı üçün ən müqəddəs yer olub.

Qala camaatının ən çox sevdiyi, ibadət etdiyi şəxslər Cıdır düzünün aşağısında dəfn olunub və hər zaman bura ziyarətə gəliblər, başda Molla Pənah olmaq şərtilə.

Qalanın girəcəyi Ərimgəldidən başlayır. Xanımlar həm döyüşə gedən ərlərini, oğullarını, həm də ümumiyyətlə, səfərə gedənlərini bu Ərimgəldi deyilən yerdə oturub gözləyərdilər.

İsa Hüseynovun "Tütək səsi"ndə olduğu kimi, savaşdan qayıdan hər bir kəs bütün ana və bacıların ümidi idi. Və Ərimgəldidən yuxarıda, Cıdır düzünün aşağısında böyük bir qəbiristanlıq vardı və indi də var. Düzdür, ermənilər dağıdıb, amma var. Vaqifin də qəbri ordadı, Mir Möhsün Nəvvabın da, Müctehidzadənin də və sair və ilaxır.

Və sən həmin o məzarlığı ziyarət etməmiş Cıdır düzünə qalxa bilməzsən.

Cıdır düzü ilə bağlı məqaləmi ona görə yarımçıq saxlamışdım ki, Şuşaya - Vaqif Poeziya günlərinə səfər nəzərdə tutulmuşdu. Mən də bu səfərin iştirakçısı idim. Ayın 29-unda artıq Şuşadaydıq. Təsadüfən sürücümüz ağdamlıydı. Xahiş etdim ki, gəl bir yerlibazlıq elə, bizi apar Cıdır düzünə. Bir neçə dostla üz tutduq üzü yuxarı.

Bu da Cıdır düzü

Axırıncı dəfə burda yuxarıda qeyd etdiyim kimi, 30 il əvvəl olmuşdum. Mən heç vaxt bu müqəddəs məkanı, Üzeyir bəyin, Əhməd bəy Ağaoğlunun, Firudin bəy Köçərlinin, Lətif Kərimovun, Süleyman Ələsgərovun (bu siyahıya bəlkə 100-ə qədər bu torpağın yetişdirdiyi şəxsiyyətin adını salmaq olar) ayaq izləri qalmış bir məkanın, Cabbar əminin, Seyid Şuşinskinin, Xan əminin, Qədir Rüstəmovun o ilahi səsləri qayalarına, torpağına hopmuş bu məkanı belə görməmişdim.

Torpaq cadar-cadar olub və bu torpaq da bizlərin həsrətini çəkib. Tanrı bu xalqı elə Şuşa torpağından yaradıb. Ona görə də torpaq da öz övladları üçün darıxıb. Onların ayaq izlərinə, səslərinə, gülüşlərinə 29 il həsrət qaldığından bağrı yarılıb.

Ermənilər heç vaxt bu yerlərin sahibi ola bilməzlər

Çünki Tanrı onları bu müqəddəs torpaqdan yapmayıb. Onlar Şuşaya da, Qarabağa da elə keçirtdikləri qənimət kimi baxıblar, Vətən kimi baxmayıblar. 200 il burda yaşasalar da dağların suyu, havası, günəşi, bu torpağın dadı, bərəkəti yad olduqları üçün onların qanına, iliyinə işləməyib.

Əgər onlar bu şəhəri Vətəni bilsəydilər Möhtərəm Prezident İlham Əliyevin dediyi kimi, Şuşanı belə xarabazara çevirməzdilər, evləri dağıtmazdılar, mədəniyyət abidələrini məhv etməzdilər. Bir dənə tikinti işləri aparmayıblar, bir yaraşıqlı bina tikməyiblər, bir normal otel tikməyiblər. Yalnız 4-5 oliqarx orda özünə villa tikib, vəssalam. Həmin elə o Sovet hökumətindən qalma uçuq-sökük beşmərtəbələrdə yaşayıblar. Yaşadıqları binalara baxırsan cındırından cin hürkür.

O qədər şərəfsizdilər ki, Cıdır düzünü də dağıdıblar. Ağac əkiblər, mənasız üç-dörd ev tikiblər, elə bil Cıdır düzündən də intiqam alıblar.

Bəli, Cıdır düzü bizim tariximizdi. Ermənilərin babaları burda at oynada bilməyiblər, çövkan oynamayıblar, qurşaq tutmayıblar, qılınc oynatmayıblar, üzüyün qaşından ox keçirtməyiblər. Vaqifin ayaq izi olan Cıdır düzündə nə bir erməni şairinin, nə bir erməni yazıçısının ayaq izi qalmayıb.

Və indi Cıdır düzündə 1982-ci ildə Ulu Öndər Heydər Əliyevin ucaltdığı Vaqif məqbərəsini onlar dağıtsa da, 2021-ci ildə Heydər Əliyevin varisi Möhtərəm Prezident həmin məqbərəni yenidən ucaltdı və birinci vitse-prezident Mehriban xanımla birlikdə açılışını etdi.

Əgər Cıdır düzündə bir erməni şəxsiyyətinin izi qalsaydı onun məqbərəsini ucaldardılar. Olmayıb axı.

Bu da Cıdır düzü! Torpaq da canlıdır. Öz övladlarının ayaq səslərinə oyandı, sevindi, yarılmış bağrına, yarasına sanki İsa bulağının suyunu səpdilər. Torpaq da bizə qoşulub gülürdü, sevinirdi, bizimlə bir yerdə oynayırdı, bizimlə bir yerdə sevinc göz yaşları axıdırdı.

Paşinyanın arvadı Anna bu düzdən Mehriban xanıma təxminən belə bir mesaj göndərmişdi ki, muğam dinləmək istəyirsə, qonaq dəvət edərik. Daha sonra bir az da abartmışdı ki, əgər müharibə etsələr daha başqa şəhərlərdə də muğamata qulaq asmağa dəvət edərik. Yəni guya yeni şəhərlərimizi işğal edəcəklər.

Ali Baş Komandanın sərkərdəliyi ilə

Şuşa başda olmaqla Qarabağ azad olundu. Allah bütün şəhidlərimizə rəhmət eləsin, qazilərimizə də cansağlığı versin. Şuşa azad olundu və Mehriban xanım Əliyevanın prezidentlik etdiyi Heydər Əliyev Fondu Cıdır düzündə möhtəşəm bir "Xarı bülbül" festivalı keçirtdi, "Xarı bülbül" festivalının ənənəsinin özülünü qoydu. Və Azərbaycanda yaşayan bütün xalqlar bu möhtəşəm festivalda bir dostluq, qardaşlıq çələngi yaratdılar. Bütün dünya da izlədi. Təbii ki, Ermənistanda və Qarabağda yaşayan ermənilər də televizorun qarşısında oturub festivala baxırdılar.

Eləcə də Anna izləyirdi bu festivalı.

Bizim bu Qələbə bayramımızı.

Bəli, Mehriban xanım Şuşadaydı, Cıdır düzündəydi və muğamat dinləyirdi.

Bəs, sən harda idin, Anna?!